

תשובה מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטנזאהן זצ"ל אבד"ק לבוב¹

ב"ה. יום ב' תשא תרל"ג לפ"ק

שלו' וברכה וכ"ט לכבוד הרב ה"ג המפורסים ירא השם וכו' מ'
משלם זלמן² נ"י האבד"ק שווערין יצ"ו.

מכתב יד קדשו הגיעני. והנה תמול ראיתי ספרו דמר חותנו הרב הגאון הצדיק ז"ל³). וראיתי נזכר בשם כמה פעמים, אשרי לחותנו שהניח בנותיו נשואות לת"ח, ובל"ס ראה את אשר הספדתי אותו כראוי לו כאשר נדפס ובא אשתקד⁴). ושמעתי כי נדפס בשם מר חותנו ז"ל ספר על התורה⁵) ועוד לא ראיתיו, אקוה לראות בתפארתו.

והנה בדבר שאלתו, הנה ראיתי צדקתו ויושר לבבו כי החמיר מאד אבל כאמת לא ניחא למרייהו לצדד כ"כ להחמיר ומצוה לחפש היתר, והנה מה שהאריך מעכת"ה כי שמעון הוא פושעי ישראל ודינו כנכרי וצריך להיות מסל"ת, הנה מלבד שכבודו האריך לבסוף דיש להקל כיון שלא התרו בו, אף גם הנה בספרי שואל ומשיב אשר שלחתי למר חותנו הגאון ז"ל למנחה, יוכל כבודו לראות בח"א סי' קפ"ד שם כתבתי לצדד דבמקום דלא שכיח עדים כשרים להעיד אף פסולים בעבירה נאמנים יעו"ש כי הארכתיו בזה הרבה. וא"כ אם חומה היא

(1) ראה אודותיו כרם שלמה שנה א' קונ' ה' עמוד ט'.

(2) נולד ב"ה אור לאביו הג"ר שלמה הכהן אבד"ק צילץ וזקנו ה' הג"ר משולם זלמן הכהן אבד"ק פיורדא מח"ס שו"ת בגדי כהונה. אשתו היתה בתו הבכירה של הגאון בעל ערוך לנר. (בקונטרס „אזה למושב" עמוד קכ"ד טעה וכתב כי חתנו הראשון של הג' בעל ערוך לנר ה' מהור"ר שלמה הכהן, וזה אינו, רק כנ"ל). בצעירותו למד בפרעשבורג אצל הגאון בעל חתם סופר. בשנת תר"ח נתקבל לאב"ד בק"ק אפפעלן וק"ק מאסטריכט וגליל לימבורג במדינת האללאנד, ובשנת תרי"ט נתעטר בכתר הרבנות בק"ק שווערין. יש אליו כמה תשובות בספרו של חותנו שו"ת בנין ציון.

(3) הוא הגאון מוה"ר יעקב יוקב עטסלינגער בעמח"ס ערוך לנר. נולד בשנת תקנ"ח בקארלסרוה לאביו הרבני מו"ה אהרן. בנעוריו למד אצל אביו, אבל רוב חכמתו שאב אצל הג"ר אשר וואללערשטיין בנו של הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל. אחרי חתונתו ישב בקארלסרוה והעמיד שם הרבה תלמידים. בשנת תקצ"ו נתקבל לאב"ד בק"ק אלטונא. נדפסו ממנו ספרים אשר זכו לפירסום רב, ערוך לנר על שבעה מסכתות, בכורי יעקב על הל' סוכה ולולב, שו"ת בנין ציון, מנחת עני עה"ת ודרוש. הוא ה' מן הראשונים לייסד קובץ תורני שיצא לאור פעמיים בחודש משך כמה שנים נקוב בשם „שומר ציון הנאמן". — נפטר אור ליום עש"ק א' רחנוכה שנת תרל"ב לפ"ק.

(4) הוא קונטרס „דרוש והספד" הנדפס בלבוב שנת תרל"ב. ועיין בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ד סי' קס"ט מכנהו „איש אלקים קדוש".

(5) הוא ס' מנחת עני המוזכר למעלה.

נוכל לסמוך בכה"נ בנ"ד אשר במקומות האלו קשה למצוא אנשים כשרים, כי במקום אספסוף כזה פסולת מכל מדינה ומדינה בקושי גדול ימצא שם כשרים, ודיים אשר בשם ישראל יכוננו, ויצאנו מחשש פסולי ערות.

גם מה שחשש שכתב אינו מקוים, גם זה תלוי בזה, דאם הוא כשר, כשר אף שאינו מקוים, ויפה הביא דברי הד"מ בשם הת"ה, גם בבית מאיר צרד להקל אף ע"י כתב, גם שמו ושם עירו א"צ כאן, אחרי שהזכיר שמו וכותב, „וואס אן רודאלף אנבעלאנגט“, וא"כ ידעינן שמשיב על אותו רודאלף שנדבר בו.

אך מה שאני חושש בזה, כיון שהאשה כתבה כמה פעמים, זה שנה ויותר, מכתבים לבעלה, ומאחר שכבר מת שם, מהראוי ה' שהמכתבים יובאו בחזרה לקהלתה, ושיכתוב בעבר השני כי לא מצאו אותו — וע"כ לענ"ד יחקרו אצל הפאָסט־פּערזואלטונג בשם, מה נעשו בהאגרות, ואם גם משם יבוא תשובה שמת, בודאי נוכל לסמוך ע"ז, ומה טוב ה' לדרוש בהאמט דשם אם רודאלף מת או עודנו חי, כי לדעתי, דעת שמעון אינו נוחה בזה, כי אולי רוצה להעלים ירושתו. וגם אם בא האגרת משם ומכיר שבא משם ע"י הפאסט זיגעל מה צורך לו לעדותו של זה שבא אליו האגרת, יראה האגרת וכבודו יבין ממה שכתוב בו, וע"כ לדעתי אם יבא מהאמט בחזרה בודאי מה טוב, ובאם לא נוכל לסמוך על האגרת הבאה ולחלוץ להאשה ולהתירה אח"כ לשוק, ויתיר לה עפ"י ב"ד של שלשה כרין נשאת עפ"י ע"א.

והנני בזה ידירו הדו"ש באהבה רבה.

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטינזאהן
האבד"ק לבוב והגליל

שני מכתבים מהרה"ק מוהר"ר אברהם הכהן קאליסקער זצ"ל¹⁾

בעה"י יום י"ז בתמוז תקס"ב לפ"ק פעה"ק טברי' ת"ו

ד' ישפות רוב שלום וחיים ונחת רוח והצלחה רבה לאהובי חביבי וידידי נפש עוז לאלקים ה"ה הרבני מופל' וותיק ותמים מוהר"ר אליה' מיארושוב נ"י וה"ה הרבני מופל' הוותיק מו' יצחק סג"ל נ"י שלוחי דרחמנא יהי שמם לעד לעולם כיר"א.

משלומינו ת"ל הכל שלום — יקבלו כל המכתבים מירי"נ המוכ"ז — ועתה שלום יאחזו צדיקים דרך נסיעתם לחטול"ש אה' אחיי ורעי למע"ה שיתוסף אהבה ואחווה ואחדות השלימות ביניכם בדרך כי בוראינו ית' ברא בני אדם שאין

1) נולד בעיר קאליסק בליטא לאביו מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ. בימי עלומיו ה' מחשובי תלמידי הגר"א מווילנא זצ"ל אשר חבבוהו מאוד, ואח"כ נתחבר אל החסידים ונעשה

רעותיהן ומדותיהן שוות ולזה מברכים ברוך חכם הרזי' ואעפ"כ צוה לנו הבורא ית"ש בתורתו הק' ואהבת לרעך וכו' נמצא מוכרח הוא שרצונו של הש"י הוא שכל או"א צריך להיות ממציא נפשי' לגבי חבירו ויכול להיות שלימות אמיתי בניה' בלי שום קפידא אפילו כחוט השערה ואני עיני אל ה' יצליח דרכם מהר שלום כהצלחה רבה בין בים בין ביבשה כי זכותא דרכים וזכותא דארה"ק יאיר להם לנחותם הדרך אשר ילכו בה ככל אשר יפנו ויכלילו ויצליחו למאור ויגיעם במהרה למחוז חפצם לחטול"ש בשובה ונחת והי' זה שלום מאד"ה כנפשם וכנפש דש"ת מלב ונפש רחיים לנצח ומעתיר בעדם ככל עת מצא, נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

* * *

ואדברה נא שלום רב לאה' אשר כלבבי הרבני הוותיק מוהר"ר יהודא ליב אליו בקשתי מאוד שעכ"פ על הים ישכח על עצמו ולא יאמר כהנא אנא גברא אנא וזה השירות אינו לפי כבודי, ואפשר שיקפיד על הדברים הנ"ל מה שחושדין אותו ח"ו ואין בו, אבקש ממנו מחילה מכבודו, ואפשר על זה המחילה יקפיד יותר ויותר, מה לי לעשות עכ"פ היאך שיהי' הקפידה מאיזה צד עכ"פ ימחול, ומחמת בטחוני במדתו אקצר ואומר שלום מאד"ה. ד"ש או"נ מלב ונפש ומעתיר בערו כאשר הבטחתי לו.

נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

תלמיד מובהק להרה"ק המגיד ממעזריטש זצ"ל והי' ממובחרי החברייא קרישא שלו. — בשנת תקל"ז נסע הוא יחד עם הרה"ק מוה"ר מענדילי וויטעפסקער והרה"ק מוה"ר ישראל פאלאצקער לאה"ק, והגיעו לשם בחודש אלול. בתחלה נתיישבו בעיה"ק צפת ואח"כ קבעו מקום מושבם בטבריא. אחר פטירת הרה"ק מהר"מ מוויטעפסק בר"ח אייר שנת תקמ"ח, נתמנה הוא לראש העדה שם בטבריא, והנהיג נשיאותו עם הרבה תלמידים. נרפס ממנו ס' חסד לאברהם עה"ת, והרבה מכתבים מלאים מוסר וחסידות נרפסו ממנו בסוף ס' פרי הארץ ובס' ברכת הארץ ועוד. — נתבקש בישיבה של מעלה ד' לחודש שבט שנת תק"ע לפ"ק ומנ"כ בטבריא.

ב' מכתבים הללו מודפסים בזה מגוף כתי"ק וצילומם להלן בעמוד ל"ט. המכתב הראשון הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. המכתב הב' הגיע לנו מאת ידידנו הרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י מברוקלין. ישאו ברכה מאת ד'.

בענין גירושין בנשתתית

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר סג"ל לאנדא זצ"ל
(ראבד"ק אושפיץ¹)

בב"ח אהע"ז סי' קי"ט, בנשתתית ואינה יודעת לשמור את עצמה שהדין דאינו יכול למסור לה גיטה, כ' שקיבל בשם הרב מהור"ר שכנא ז"ל שהתיר לישא אחרת הלכה למעשה דבמקום מצוה פו"ר לא תיקן ר"ג כל עיקר גם חכמי פראנקפורט כתבו תשובה ארוכה ע"ז ונמנו להתיר והסכימו עמהם כל חכמי אשכנז ורוס"א והיינו דוקא לייחד לה כתובה וליתן גט ליד אחד להיות שליח להולכה שיהי' בידו הגט והכתובה עד שתשתפה. ונתעוררו רבים ע"ז, בס' פני יהושע ריש פרק מי שאחזו ובס' בית מאיר סי' קי"ט עפ"י דברי המג"י במלמ"ל פ"ו מהל' גירושין בעובדא שאירע בקנסטנטינא ואסרו גדולי הדור משום דלא מהני שליחות בכה"ג דקיי"ל בנזיר דכל מילי דאיהו לא מצי עבד שליח לא מצי משוי, והבית מאיר הוסיף עוד להקשות לשיטת הרמ"א בס' קב"ז דמצריך שליחות לכתובה וא"כ אם אין הבעל יכול לאמן ידיו לכתובה נימא ג"כ דלא מהני משום דאיהו לא מצי עבד, וכן אם הבעל חולה וא"י להלוך למקום כתיבת הגט נימא דלא מצי משוי שליח עיי"ש ובמחנה אפרים בפ"ו מהל' גירושין.

אבל באמת לק"מ לפי סברת מהר"י מברונא בתשו' סי' קע"ח במי שקנה גלילה ונעשה חולה אי מצי לעשות שליח במקומו, והאריך שם וכ' ראי' לדבריו מהאי דעבד, נהי דאין מקבל גט מיד רבו, אבל מקבל גט בעד עבד אחר מרבו של אחר, א"כ ה"ה האי חולה נהי דלא מצי לילך לבהכנ"ס לעשות גלילה אבל אי מייטנין ל' ס"ת לגבי' מצי עבד גלילה לכן מצי משוי שליח נמי, רק בחולה כ"כ דלא מצי עבד בשום צד אז לא מצי משוי שליח וכו', ועיי' עוד בתשובה ע"ד מה שהאריך. והנה מה שכתב דאם ה' חולה כ"כ דלא מצי עבד בשום צד אז לא מצי משוי שליח וכו', היינו דוקא שם לענין מצוה דודאי חולה כה"ג פטור ממצוה זו, אבל כ"ז דמצי לגרש מצי משוי שליח. ומצאתי ראי' לדברי בשיטה מקובצת נזיר י"ב בשם ה"ר עזריאל ז"ל דכ' אמנם אדם יכול לעשות שליח לשחוט פסחו קודם י"ד וכן להפריש חלתו קודם גלגול ואע"ג דלאו איהו מצי עבד והיינו טעמא

1) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר נתן נטע לאנדא ראבד"ק אושפיץ בעמח"ס שו"ת כנף רננה, עורה שחר, כמו השחר, כרם נטע, ועוד. בתחלה ה' אב"ד בעיר קענט ואחר פטירת אביו (י"ג שבת שנת תרס"ז) מילא מקומו כראבד"ק אושפיץ. ה' למדן עצום ובעל מחדש, וחיבר ס' שו"ת מהר"א הלוי, ונאבד בשנות המלחמה. בשו"ת אמרי יושר יש תשובה אליו בח"ב סי' קמ"ז. — ה' בידירות עצומה בלב ונפש עם כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצ"ל ה"ר. — נפטר באושפיץ בשנת תרצ"ה לפ"ק ושם מנ"כ.

הואיל ויכול להקנותן הפסח או הקמח וכו' וכל שבירו לעשות לאו מחוסר מעשה עכ"ל. — וחזק מזה דהא ודאי היכי דיכולה לשמור גיטא אף דאינה יכולה לשמור א"ע אף אי נימא דמדרבנן לא הוי גיטא ס"ס כיון דמדאורייתא מחני עיין בתש"ו פמ"א ח"א סי' ד' חשיב מצי עביר ומשוי שליח וכדמשמע מתוס' ב"ק דף ק"ו בד"ה דכי עביר, ובמל"מ ברמב"ם בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ו עיי"ש²).

ועוד נראה לומר דבאמת צריכין להבין בסוגיא דנזיר בהא דכ"מ דלא מצי השתא עביר לא מצי משוי שליח הלא קיי"ל בכ"מ שלוחו של אדם כמותו ממש, והו"ל כגופו בהאי שלוחות שמסר לו הקידושין וכאילו הבעל בעצמו ממש, שאם לא יוכל לעשות עתה יעשה אח"כ כשיוכל, וכמו כן קשה בהאי עובדא דחכמי ליסא דגם שם צריך לחקור דמאחר ששליח של אדם כמותו הוי כאלו הבעל כתב הגט ומונח בכיסו שיוכל ליתן מתי שירצה או כשיהי' באפשרי, וא"כ אף שאין יכול לעשות מעשה זו עתה כשמצווה מ"מ כמותו הוא חשוב, וכעין חקירה זו יש בישיע"ק סי' קי"ט. אבל באמת חילוק גדול יש, דהא קאי התם באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, דודאי מיירי בקידושי כסף, דאי אפשר לקדש בקידושי שטר דצריך שמו ושמה ולשמה ומדעתה, וכאן לא נודע מי היא האשה שיקדש, וע"כ דמיירי בכסף שמסר לו לקדש, והנה השלמי גבורים בפ"ב דקדושין כתב דקדושי כסף הוי מילי ולא מעשה דהא מצי לאיחלופא עיי"ש, וממילא כיון דקיי"ל דמילי לא מימסרן לשליח דלא חשיב כמותו ממש רק לענין המעשה שיוכל לעשות ע"י השליח, שפיר אמרינן בזה הסברא דמידי דלא מצי עביר השתא וכו' דמאחר דמעשה זו לא מצי עתה להעשות לא הוי שליח כלל דהא במילי אין שליח של אדם כמותו, ולענין המעשה אי אפשר להעשות עתה, לכך לא משוי שליח כה"ג, אבל במוסר הגט לשלוחו דהוי מעשה הוי כמותו ממש אף דהמעשה אי אפשר לגמור עתה מחמת שנשתתית מ"מ הוי שלוחו של אדם כמותו וכשתשתפה ימסור לה כמו הבעל בעצמו, וממילא יפה אמרו רבותינו חכמי פראנקפורט ובהסכמת הב"ח דבמוסר הגט לשלוחו הוי מעשה, ולא דמי להווא דנזיר דהוי שליח במילי דקיי"ל דבמילי אין שליח כמותו, וז"פ.

(2) עיין שו"ת הרי בשמים ח"א סי' כ"ה ד"ה ולענין בא"ד שהעיר בזה.

חידו"ת בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר צבי אלימלך בלאנדנוויין הי"ד (ר"מ במונקאטש¹)

הגאון מוהר"י ענגיל בספרו לקח טוב (כלל ח') האריך אי שייך איסור בתורה מטעם סייג, ולפע"ד יש להביא מש"ס סנהדרין י"ט, דמן המקדש לא יצא וסובר ר' יהורא דאגב מררי' דילמא מקרי ואתי ונגע עיי"ש. עוד יש להעיר מתוס' זבחים צ"ו ד"ה אלא קרירות של מקדש, שכתבו למה הצריך הכתוב שבירה ולא שייך למימר על הכתוב דלמא חיים עיי"ש ודו"ק.

* * *

בתוס' כתובות דף י"א ע"א ד"ה מטבילין כתבו דרב הונא סובר יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אפילו בקו"ע מהא דאמר ר"ה גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וע"כ דיש להם כח וכו' עיי"ש. — ולפענ"ד נראה מדברי הרשב"ם בבא בתרא דף צ"ד ע"א ד"ה וקתני ימעט וכו' ואע"ג דאיסור כלאים חמור היא שאין ב"ד יכולין להפקיע איסור וכו', ושם על ר"ה קאי, משמע שאינו סובר כד' התוס' והבן. ועי' בכתב סופר על חו"מ בקונט' סופר מהיר בסוגיא דקאו"נ ודו"ק. ורשמתי למזכרת.

ולענ"ד נראה להביא רא' לתוס' הנ"ל, דבשבת דף קנ"ד ע"ב אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכויות מביא כרים וכסתות ומניח תחת' ומתיר החבלים והשקין נופלים ופריך הש"ס והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני בשליפי זוטרי עיי"ש. וראיתי מקשים דבשבת דף קכ"ח: אר"י א"ר בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחת' ואם עלתה עלתה ופריך והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני סבר ביטול כלי מהיכנו דרבנן צער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, יעו"ש. וא"כ מה מקשה על רב הונא, דלמא קסבר צב"ח דאורייתא. אמנם נראה דבס' ארעא דרבנן למהר"י אלגזי עמד בדברי הש"ס הנ"ל דקא מתרץ דקסבר צב"ח דאורייתא, הי' להם לחכמים לעמוד בדכריהם שלא לעבור על השבות דביטול כלי מהיכנו בקו"ע רק לבטל האיסור דצער ב"ח בשוא"ת, ושם

1) נולד בשנת תרס"ו לאביו הרב הגאון מוה"ר יעקב יצחק בלאנדנוויין ראב"ד ק בערש (שה' מחסידיו המובהקים של כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל ואח"כ אצל בנו כ"ק מרן מוהרב"צ זצ"ל הי"ד) נתגדל על ברכי אביו ושם עלה ונתעלה בתורה, והי' מפורסם בשם „העילוי מבערש". אחר חתונתו נתיישב בעיר קרעניץ, ושם הוציא לאור (בשנת תרצ"א) קובץ תורני בשם „תצא תורה" ג' חוברות. ונדפסו שמה הרבה חידו"ת משלו. גם בשאר קובצים ובספרי שו"ת נמצאים חידושי. איזה זמן הי' ר"מ במונקאטש. נהרג עקה"ש ביום י"ד סיון שנת תש"ב באוישוויץ. הי"ד.

ותורתו נתונה בזה להרבני החסיד הנכבד מו"ה בעריש וויינבערגער נ"י ממונקאטש שמסר לנו חידו"ת הללו להרפסם בקובצנו. תשואח"ח לו.

בהנהגות עפרא דארעא כ' לתרץ ריש לחלק בין איסור למצוה, עיי"ש. ודבריו תמוהים מגיטין ל"ו ע"ב. עוד כ' ליישב רמה שמניח כל היום הבחמה בצער הוי כמו דיחוי בקו"ע ולא דמי לביטול מצוה עיי"ש, א"כ מיושב היטב, דלר"ה דעקרינן אפי' בקו"ע לא מצי לתרץ דצעכ"ח דאורייתא, ודו"ק.

* * *

כריש פרק אלו נערות, אלו נערות שיש להן קנס, ובגמ' נערה אין קטנה לא וכו' אמר רב ר"מ היא דסבר קטנה אין לה קנס. והקשו המפרשים דלמא משו"ה לא קתני קטנה, דבסנהדרין ע"ג: מקשינן דהא ניתן להצילו בנפשו בחייבי כריתות ומשני רב פפא במפותה, ולפי"ז בקטנה לא מצי מיירי דפיתוי קטנה אונס היא. ונ"ל ליישב עפי"מ שראיתי בשם הג' מאסטרואוצי שליט"א² ביישוב קו' המפורשים לקמן דף מ' ע"א דמפרש טעמא דר"מ דאמר קרא ולו תהי' לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר, והא לעיל בדף ל"ט דרשינן מלו תהי' לאשה מדעתה דיכולה לעכב, ואמר ליישב דשם איתא א' האונס וא' המפתה בין היא ואבי' יכולין לעכב, מדכתיב מאן ימאן, אלא אונס בשלמא איהי כתיב ולו תהי' מדעתה אלא אבי' מנ"ל, ומשני רבא קו"ח ממפתה שלא עבר כו' אונס שעובר על דעת שניהם לא כש"ב, והק' התוס' כיון דאיכא ק"ו ממפתה ל"ל ולו תהי' לאשה מדעתה, ומתרץ קו' התוס' דהרמב"ם פסק (בפ"א מהל' אישות הי"ד) על ביאת פנוי' לוקה משום לא תהי' קדשה והק' המגיד משנה מפותה אמאי יש לה קנס נימא אין לוקה ומשלם, ומדקדקים אמאי לא הק' מאנוסה, ותירצו דמאנוסה י"ל כיון דמחויב בלו תהי' לאשה ליכא הלאו דלא תהי' קדשה דליכא טעמא דאחיות, נחש אחרותו, רק במפותה דמשלם קנס וא"צ לנשאה איכא משום לא תהי' קדשה. ולפי"ז ק' דליכא קו"ח ממפותה דאדרבה אונס קיל דליכא לא תהי' קדשה, וצ"ל כיון דהיא יכולה לעכב שוב איכא לא תהי' קדשה ומיושב קו' תוס' דליכא קו"ח ממפותה רק אחר שידעינן דיכולה איהי לעכב.

אך קשה דהמ"מ כתב שם דמלבד לא תהי' קדשה איכא עשה בבא על הפנוי' דכתיב כי יקח בדרך קיחה, ופיתוי קטנה אונס, והשתא אי נימא דבאונס ליכא לא תהי' קדשה גם במפותה ליכא לא תהי' קדשה, דכיון דבקטנותה לא הי' לא תהי' קדשה, אז גם בגדולה אינו חל על העשה דאין איסור חל על איסור, והדרא קו' לזכותה דשניהם שווין, ונילף מקו"ח ולמה לי ולא תהי' לאשה מדעתה, אך לר"מ י"ל דאף דפיתוי קטנה אונס הוא מ"מ לר"מ אין לה קנס ולא קאי עלה ולו תהי' לאשה, ושפיר איכא לא תהי' קדשה בקטנה, ומיושב עפי"ז קו' המפורשים ודו"ק. — אשר לפי"ז נ"ל לישב בפשיטות קו' הנ"ל, דאי נימא דפיתוי קטנה אונס שוב עכצ"ל דקטנה אין לה קנס.

(2) בס' מאיר עיני חכמים מהדורא קמא סי' ס"ד נדפס דבר זה באריכות (ובאיזה שינויים), עיי"ש ותמצא נחת.

על דבריו, דכאן אין אור של שמן דולק אלא מתכות שמתחמם ע"י כח עלעקטרי והמתכות כשהוא בתוך כלי זכוכית חתום, מאיר לעינים, אבל באמת אין כאן שמן וגם אש לזהטת אין כאן, רק שהוא נראה לעינים כמאיר, ונראה כמו אבן טובה שמאירה בחושך שאין בזה דמיון לנר דולק, ולכן אין סברא לצאת על ידו במקום שצריך להדליק נר, וכאן אין דולק אור מאיר אלא מתכות המאיר כשהוא מחומם הרבה, ומה"ט נראה לי דאין לברך, "בורא מאורי האש" על נר עלעקטרי שאין זה אש המאיר אלא מתכות מחומם, עכ"ל הספר ה"צ הנ"ל. ולכל דבריו אין קיום בהלכה מאחר דאנן קיי"ל דהמדליק נר עלעקטרי בשבת חייב חטאת צריכין על כרחך להודות על האמת לאמיתו כדברי הבקאים הגדולים, "אינשינערן במלאכת עלעקטרי" שאש ממש לפנינו רק אחוים במתכת ואש לזהטת סביב המתכות, היינו אש עלעקטרי נורא לזהטת בכל כח ועזו סביב המתכת וההדלקה ע"י הכפתור או ע"י הסביבה הוי הדלקה גמורה ולא גורם, וא"כ דינו של הגאון מראגאטשעוו הגאון הנורא ר' יוסף ראזין זצ"ל לברך על נר עלעקטרי במוצש"ק שריר וקיים, ורק מה שהורה הגאון הנורא מוהר"י ראזין זצ"ל דאין לברך נר שבת בער"ש על נר עלעקטרי מטעמא משום דפתיחת אור עלעקטרי ע"י הכפתור לא חשיב מדליק ואיננה יכולה לברך, "להדליק, בזה לא קיי"ל כוותי", דאי מהאי טעמא ה' יכול לברך, דשפיר יש הדלקה ממש לפנינו, כמסקנת גדולי עולם שהמדליק נר עלעקטרי בשבת חייב חטאת, ולפי שהגאון הנורא מהר"ר זצ"ל לא ה' בקי הישב במהות הדלקת עלעקטרי עלה ברעתו לומר כן, אבל האמת דהוי הדלקה גמורה, רק כבר העליתי לעיל (אות ה') שאין לברך על נר עלעקטרי בערב שבת משום טעמא אחרינא.

כט) ברנע זו בא לידי בשאלה ספרי מאורי אש ואור חרש על עניני עלעקטרי ובפתחי ספר מאורי אש מצאתי לו (בפ"ה עמוד צ"א) שעמד על המחקר אם יש לברך על אור עלעקטרי בומה"א בכלל, ובפרט על עלעקטרי הנדלק בשבת ע"י כלי שעון אי הוי כנר ששבת ושרי לברך על נר זה או לא הוי כנר ששבת דהוי כנר שהדליק הגוי בשבת לעצמו שאין מברכין עליו ה"ה על נר זה אין לברך, ואחר שדן על זה לארכו ולרחבו בחריפות ובקיאות רב ועצום, העלה דבכה"ג הוי כנר ששבת ואפשר לברך עליו. ואח"כ דן על אור עלעקטרי בכלל אם הוא נר שמברכין עליו עפ"י הדין או לא. מתחלה (בעמוד קפ"ד ר"ה ברם) רוצה לומר שאין לברך על אור עלעקטרי אפי' להרמב"ם (ולא מיבעי' להראב"ד) משום דהבערה זו אין בה משום כליון לא חשיב הבערה, ומאחר דאנן מברכין על אור במוצש"ק הוא זכר לאור שהוציא אדה"ר במוצש"ק ע"י ב' אבנים שהקישן זו בזו ויצא מהן אור, ואור הזה היה אור דאית ביה כליון, אולי צריך שגם אור שעליו אנן מברכין יהי' הבערה דאית בה כליון עיי"ש. ובמכתבה"ק דהגאון העצום חריף ובקי נפלא מהרש"ז אויערבאך שליט"א בעל המח"ס מאורי האש, דבריו תמוהים מאוד דכל מי שבקי קצת באור עלעקטרי יודע שאש עלעקטרי הוא הבערה של

כילוי מאוד מאוד, באופן שמעם זה אינו. ועוד טעם ב' כתב שאין לברך בומה"א על אור עלעקטרי דאור עלעקטרי בחושי העלעקטאר הם כנחלים אוממות שאין מברכין ושוב רוצה לדחות, ולבסוף הניחו בצע"ג. ואנן כבר כתבנו דמשמע זה אין לאסור כלל עיי"ב. שוב כ' (בעמוד קפ"ו ד"ה עוד יש) לאסור מלברך בומה"א על אור עלעקטרי מטעמא דהאור טמון בזוכית והאריך קצת בזה לפלפל ולא העלה דבר ברור, ונראה לו שלא לברך, ואנן כבר העלינו שיש לברך לכתחילה כשאין אבוקה או נר לפנינו.

(ל) ולבסוף כ' הבעל מאורי אש (עמוד קפ"ח ד"ה ומ"מ) וז"ל: ומ"מ דבר זה נלפע"ד ודאי דאף לדעת הב"י אין להקפיד (מלברך על אור בזוכית) כי אם בכה"ג שהאור עצמו הוא בתוך הזוכית משא"כ אור שבמקומו הוא גלוי אלא שהמברך רואה אותו בעד זוכית נראה ודאי דהא חשיב ראייה גמורה, ואף לדעת המשנ"ב ז"ל שהקפיד על אור שיהי' כעיקר ברייתו מ"מ היינו דוקא האור עצמו אבל עכ"פ מנלן לחדש חומרא זו דבעינן שגם ראיתו תהא כראיתו של אדה"ר שלא היתה דרך זוכית. ולפי"ז נלענ"ד דחומרא יתרה הוא מה שהחמיר המשנ"ב וכתב, „דאף שהאור במקומו הוא כגלוי אפי"ה כיון שהוא אינו רואה אותה אינו מברך, ומה דחוזר בגמ' ר"י מברך ארבי ארא דיילא מיירי שהיו החלונות פתוחין שם". ויפה העיר לי בזה ידידי האברך המופלג הרב ר' שמעון בוקשפאן הי"ו דלדעת המשנ"ב דמדמי ראייה דרך חלון לאור שבתוך הזוכית נכון גם להסיר את המשקפיים בשעת הכרכה כיון דעכ"פ ראיתו הוא ע"י דבר המפסיק בינו לבין האור וצ"ע. ומיהו עכ"פ דבר זה נראה ודאי דאלו המנורות העלעקטריות שהאור שלהן הוא מכוסה בזוכית עבה, אשר אין רואים בעדה את גוף השלהבת אלא נראה לעינים כאלו הזוכית הוא מלאה אור, נראה דהא חשיב שפיר כמשתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת דאין מברכין עכ"ל. ג' הלכות אלו כבר נתבאר לעיל בדברינו ואבא מאחרון, ואחרון אחרון חביב, דבזה כבר כתבתי דהלכה כן, ועתה אני רואה שכבר קדמני, (רק גם כאן הראה טעות גם בעניני עולם הזה שכ' „שהאור שלהן הוא מכוסה בזוכית עבה" לא מניה ולא מקצתי' הזוכית דק שבדקים אלא בהזוכית נתערב דבר מה שהאור היינו החושים לא יהיו נראין לפעמים נתערב בהזוכית צבע אדום או צבע ירוק או דבר לבן כקליפת הביצה שחושי האור לא יהי' נראין בעד הזוכית אבל הזוכית דק מאוד ולא עבה), אבל כאן כוון לאמת היינו להלכה שחותמו של הקב"ה אמת. בהלכה הב' להסיר המשקפיים בודאי אין שום הבנה לדבר ולא ראינו לצדיקים וגאונים מובהקים שהיו עושים כן, וכמעט חוששני שמעות לומר כך אפילו גם להמשנ"ב וכי נימא שיברך באופן שאיננו רואה האש הדק היטב היינו בלא המשקפיים ובמשקפיים שע"י רואה האור הדק היטב לא יברך, אין הדעת והשכל הישר סובל הוראה כזו. וגם דין הא' שכ' בשם המשנ"ב לא נתקבל להלכה וקשה מאוד להכין במכתה"ק (באימה וביראה מגדולת וקדושת בעל משנ"ב). והאמת אניד ולא

אכחש שטרם ראיתי דברי המשנ"ב בלמדי ברבים במס' ברכות (דף נ"ג ב') רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא (פרש"י היה מברך על אור שבכית אדא דיילא ורחוק מביתו היה, רב יהודה לשעמ' דלא בעי סמוך) רבא מברך אדבי גוריא בר חמא (פרש"י סמוך לביתו היה, רבא לשעמיה דאמר סמוך בעינן) אב"י מברך אדבי בר אבוה. הנה דברי רש"י צריכין ביאור, בודאי ר' יהודה כן ס"ל דלא בעינן סמוך ממש ואפילו מרחוק יש לברך ובלבד שיראוהו, וא"כ מאי קמ"ל שבירך אדבי אדא דיילא, וכי תימא קמ"ל דעביד כדבריו מאי קמ"ל למה לא יעשה כדבריו, דהלא לא הי' אדם חולק עליו עד שבא רבא בדור אחר. וכן קשה מאי קמ"ל שרבא בירך אדבי גוריא בר חמא, בודאי בירך ארסמין, ולמה לא יברך ארסמוך לו, וכי יש מי שחולק שארסמוך לו לא יברך שקמ"ל שבירך, ואם על ארסמוך יש הו"א שלא יברך אמאי יברך, ואם קמ"ל דרק אדבי גוריא כ"ח בירך כי סמוך הי' וכשיטתו ולא על אור שרחוק לו, מאי קמ"ל בודאי עשה כשיטתו, והא דאב"י בירך אדבי בר אבוה, מאי קמ"ל והלא אב"י לא הזכיר בגמרא כלל אם צריך להיות ארסמוך או גם אררחוק אפשר לברך, וגם רש"י לא פירש אם דבי בר אבוה הי' סמוך כרבא או רחוק כר' יהודה. ואמרת בלמדי ברבים דפי' דברי הש"ס כן הוא, דבהיתנה נר בפנס שנינו לא יברך ופרש"י פנס עששית וקמ"ל דנר שבזכוכית אין לברך (ודלא כהרשב"א בחידושיו ועיין בשטמ"ק וב"י ומג"א סי' רצ"ח) ועתה קמ"ל דרק אם הנר בעצמו בזכוכית, אבל אם הנר במקומו הוא בגלוי אך א"א לראותו רק בעד חלון בכה"ג מברכין, וזה קמ"ל דר"י ורבא ואב"י כולם ברכו על נר שאצל שכניהם ובודאי בבית השכנים הי' זכוכית על חלונותם ככל סתם בית וא"ש מאוד כפתור ופרח. כן אמרתי ברבים ודברים אלו סותרים דברי המשנ"ב, ודברי המשנ"ב צע"ג שנפרש דברי הש"ס דכל הג' בתים דאדא דיילא דגוריא בר חמא ובר אבוה היו בכל מוצש"ק פתוחין.

לא) אחרי כתבי כ"ז בא לידי תשו' י"א (ח"א) ומצאתי (שם בס' י"ז) שנשאל שאלה זו לפניו והאריך בבקאותו המבהיל כל רז לא אניס ליה וכתב וז"ל (באות י"א) חזי הוית בשו"ת נחלת שמעון (סי' ט"ו) שהעיד שהגר"ח בריסק וז"ל היה מברך בורא מאורי האש על העלעקטרי ועש"ב וכו' וכן הגר"א ניימארק באשל אברהם על חולין (בקונטרס פירות גינוסר סי' כ"א) כ' ששמע שהגאון ר' חיים עוזר וצ"ל היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור העלעקטרי, כדי לאשר וללמד שאור העלעקטרי הוא אש גמור בלא פיקפוק עיי"ש, גם הרה"ג ר"י רונברג בס' מאור החשמל (עמוד ז') התיר לברך על אור העלעקטרי, וכעין מ"ש גבי אדה"ר שהביא ב' אבנים וטחנן זכ"ז ויצא מהן אור, וה"ה לעלעקטרי דהוי זכר להקשת אבנים עיי"ש (ובעזה"ת כבר העליתי זה לעיל אות ט"ז) וכ"כ מה"ט בשו"ת משפ"ע (ח"א סי' ט') שאור עלעקטרי בא ע"י הקשת מתכת זל"ז. אלא שסיים וז"ל, וזהו מעיקר הדין, אבל למעשה מצוה מן המובחר להדר אחר אבוקה של נר שעוה כמ"ש המג"א בשם האר"י ז"ל שיש להבדיל על נר שעוה, ע"כ. ובס' מים חיים למהר"י משאש (סי' ק"נ) כ' ג"כ להתיר לברך על נר

עלעקטרי, וכ' שלא ידע שום מעם לאסור עיי"ש. ובמסקנא לדינא (בי"א הנ"ל אות י"ד) העלה שאין לברך דספק ברכות להקל עיי"ש, ואני עומד ומשתומם כשעה חדרא ולא רציתי להאמין לעיני מאחר שמביא מב' ענפי הרוח הגר"ח בריסק והגר"ע זכר צדיקים לברכה, שהחשיכו ברוח קומתם את אור החמה, שעשו הלכה „ולמעשה" לברך בורא מאורי האש על אור עלעקטרי, אנן נלך אבתרייהו בעינים סגורות, ואלמלי הייתי יודע מזה מתחילת תשובתי אפשר לא הייתי מתחיל להאריך ולברר השאלה רק הייתי כותב שיש לברך, כי כן עשו הלכה „ולמעשה" ב' גאוני עולם זצ"ל, אלו, ואחר כל הכבוד הזה איך פוסק הי"א הנ"ל במסקנא שאין לברך בומה"א על אור עלעקטרי אפילו בדיעבד לא. וע"כ נראה הגאונים האדירים הגר"ח בריסק והגר"ע שכרכו לכתחילה טוב ויפה עשו, כי בימיהם עדיין הי' המלחמה קשה גובר והולך אם המדליק אור עלעקטרי נקרא מחלל שבת מן התורה, ע"כ בודאי ובודאי כמנהיגי ישראל הגאונים לה' ולתורתו הי' החוב מוטל עליהם לברך על אור עלעקטרי הלכה ולמעשה, כדי להראות ולחזות בפרהסיא לעיני כל דאור עלעקטרי הוא אור ככל האורות והמדליק אור עלעקטרי בשבת חייב חטאת, אבל אנן בזמנינו שבועה"ת בזכותם הגדולה ובהשפעתם הרב כבר המלחמה נשקטה והסערה לרממה בא, וכולי עלמא יודעים שאסור להדליק אור עלעקטרי בשבת מן התורה, אין לנו לברך לכתחילה ברכת בומה"א על אור עלעקטרי אלא על אכוקה משעוה או נרות שעוה, כהמג"א בשם האר"י הק', אבל במקום שאין לו אכוקה או נרות שעוה בודאי ובודאי יברך ברכת בומה"א על אור עלעקטרי בל"י שום פיקפוק, לברר ולקיים מקחם ופסקם של הגאונים צ"ש שרי תורה הנ"ל, והלואי והלואי יהא חלקינו עמהם וימליצו אור כי טוב בעדינו.

פירות הנושרין להלכה:

(א) אין אדם יוצא יד"ח מצות הדלקת נר שבת ויו"ט בנר עלעקטרי אפילו ע"י נרות שניכרין שנדלקו אך ורק בשביל נרות שבת ויו"ט (אות א ד יא יב יג יד). (ב) אם נר דולק בערב שבת מבעוד יום אם מחוייב לכבותו והדר להדליקו לשם הדלקת נר שבת (אות א). (ג) מעמים שאין לברך על נר עלעקטרי לנר שבת ונדרחו (אות ב ט י כז). (ד) המדליק עלעקטרי בשבת כמדליק שאר אור טבעי וחייב חטאת (אות ג יא יב כח). (ה) הדלקת נר עלעקטרי כהדלקת אש ממש ואינו רק גרמא בעלמא היינו כגרם הדלקה (ג ז יא כח). (ו) אין לברך נר חנוכה על נר עלעקטרי גם אם הנרות ניכרין היטב שהודלקו לשם נר חנוכה (אות ה). (ז) אשה השוככת בבית החולים ואיננה יכולה להדליק נרות שבת תדליק נרות עלעקטרי בלא ברכה (אות ה). (ח) הנוסע באוירון בחנוכה ואין מניחין אותו להדליק נרות חנוכה ידליק נרות עלעקטרי הניכרין היטב שהן נרות חנוכה בלא ברכה. וכן יעשה אדם בכל אופן שאם אינו יכול להדליק נרות ידליק נרות עלעקטרי כאלו בלא ברכה (אות ה ו). (ט) באוירון וכיוצ"ב טוב יותר להדליק בלא ברכה נר עלעקטרי הניכרין שהן של נרות חנוכה (אות ה). (י) מי שאין לו בערב שבת חנוכה אלא נר אחר, ידליק הנר העלעקטריק לשם נר שבת בלא ברכה ויברך על הנר לשם חנוכה בברכה (אות ו). (יא) זוגות צעירים שזה רכנן בשנה ראשונה לאכול אצל ההורים פעם אצל אביו ופעם אצל אביה וישנים

בביתם איך ידליקו (אות ו). יב) מעמים שאין לברך ברכת נר חנוכה על נרות עלעקטרי (אות ז ח ט יא יב כח). יג) הבעל יחרך הנר שבת מער"ש (אות י). יד) בריעבד אם אין אבוקה או נר שעוה יש לברך ברכת בורא מאורי האש במוצש"ק על נר עלעקטרי (בהקדמת אות טו כא). טז) בריעבד אם אין לו נר שעוה וכיוצ"ב לבדיקת חמץ באור לי"ד, יכול לברך ברכת ביעור חמץ על פלעשלייט (בהקדמת אות טו, כג כד). טז) מעם נפלא להדליק ב' נרות לשבת (אות יג). יז) הנודר מן האור אם אסור באורן של כוכבים (אות יז יט כ). יח) הנושא בתי עינים (ברילל) בודאי א"צ להסירם מעל עיניו לברכת בורא מאורי האש במוצש"ק (אות כב ל). יט) על עלעקטרישע „פלרוסענטלייט" אין לברך כלל ברכת במהר"ר (אות כב ל). כ) על אור עלעקטרישע שבזכוכית צבוע אין לברך ברכת במה"ה (אות כב). כא) אור הנראה דרך חלון אם לברך עליו במה"ה (אות ל). כב) למה ברכו הגאונים מהר"ח מבריסק ומהר"ע מווילנא זצוק"ל לכתחילה במה"ה על אור עלעקטרי (אות לא).

פירות הנושרין לחידושא:

א) מחלוקת הראשונים אם מברכין על נר שבת (אות א). ב) אימתי חיישינן לחשש דזימנין דאתי למיסרך (אות ו). ג) ברין כיתותי מכתת שיעורא (אות ט). ד) ביאור גמ' ברכות נ"ג ב' (אות טו). ה) ביאור נכון בדברי הירושלמי פ"ה דביצה הל"ה ותוספתא דביצה פ"ד הל"ז להשוותן לדברי הש"ס (אות טו). ו) ברכת האור אם היא ברכת שבח או ברכת הנהנין (אות טז). ז) איזה אש האיר לאדם הראשון במוצש"ק (אות טז יח). ח) ביאור דברי הש"ס פסחים ב' א' הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים (אות יז יט כ). ט) ישוב נכון לקושית הצ"ח פסחים ב' א' (אות כ). י) ביאור נכון בדברי הש"ס ברכות נ"ג ב' התמודים (אות ל).

טלטול מן הצד וטלטול בגופו

ירמי' כ"ץ

ברוקלין, נוא יארק

א) הרי"ף (פ"ג דשבת, דף כ' ע"ב בדפוס ווילנא) מקשה הילכתא אהילכתא, דברך מ"ד ע"א משמע דהלכה דטלטול מן הצד שמי' טלטול, ובדף קכ"ג ע"א פסקינן דטלטול מן הצד לא שמי' טלטול. ומתוך הרי"ף וז"ל „כי אמרינן טלטול מן הצד שמי' טלטול, כגון אבנים וכיו"ב דאינן לצורך שבת, אבל פגה ששמנה בתבן וכיו"ב, דאוכלין הן וצריך לאוכלן בשבת, טלטול מן הצד בכל כי האי מילתא לא שמי' טלטול", עכ"ל. וכתב הר"ן בביאור דברי הרי"ף, וז"ל „דדתי גווני טלטול מן הצד נינהו, דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר, ודבר המותר הוא שמטלטל, אלא שאי אפשר לו לטלטל אותו דבר המותר אא"כ יטלטל עמו דבר האסור, בטלטול מן הצד ככה"ג שרי, והיינו ההיא דפגה ששמנה בתבן. אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור, אע"פ שמטלטל אותו מן הצד, אסור. וההיא נמי דתנן הקש שע"ג המטה לא יענענו בירו אבל מנענעו בגופו, היינו מעמא נמי